

TURINYS

Pratarmė	5
Knygos veikėjų prototipai	14
Egzekutoriai	16
Nuteistieji	19
1 skyrius	22
2 skyrius	64
3 skyrius	95
4 skyrius	140
5 skyrius	184
6 skyrius	244
7 skyrius	261
8 skyrius	286
9 skyrius	309
Santrumpos	333

5 skyrius

Vos tik perėmęs vadovavimą egzekutyvai, Juzefas susitiko su Klara ir Magu. Klara didžiavosi, kad Juzefas ją įvertino ir pasitikėjo. Magas buvo kupinas entuziazmo ir pasirengęs rizikuoti. Tikėjo, kad pasiseks, nes patyręs Juzefas planavo pasikėsinimus tiesiog matematiškai tiksliai.

– Dabar esu egzekutyvos vadovas, – pasakė Juzefas, – Drobnas dirbs vykdymo skyriuje. Tačiau abiejuose skyriuose yra tik du žmonės, kuriais visiškai pasitikiu ir kurie pateisina egzekutyvos egzistavimą. Tai jūs abu.

– Kodėl neišspiriate anų į užribį? – paklausė Magas.

– Todėl, kad Gurai reikalinga visos sudėties egzekutyva. Tokia jų biurokratija. Nenoriu įrodinėti savo egzekutyvos organizavimo būdo, bet gal pavyks tiesiog ją realizuoti. Dabar dirbsime tokiomis sąlygomis, kokios yra. Galiu pasitelkti darbui tik Rysių. Iš anksto nepasakosiu jam operacijos esmės. Taip pat žvalgant gali padėti Kretas ir Aktorė, tačiau irgi neinformuočiau jų apie tikruosius ketinimus. Pasitelksiu juos, kad palengvinčiau darbą jums, – kreipėsi į Klarą. – O svarbius sprendimus priiminėsime kartu. Esame tarsi štabas, nežinomas kitiems egzekutyvos nariams ir Gurai. Tai mūsų paslaptis, paremta tarpusavio pasitikėjimu.

Krupoščiai aptarė, kaip palaikys ryšį. Nutarė, kad kol kas jų trejeto kontaktų būstinė bus Klaros namai. Kaip „pašto dėžute“ naudosis komiso paroduote Pilies gatvėje, kur dirba Klaros draugė. Be to, sutarė, kaip bus pranešama apie kilusius pavojus.

– Jūs prašėte gauti stipriai veikiančių nuodų, – kreipėsi Juzefas į merginą.

– Taip. Juk gali atsitikti, kad pateksiu į gestapo nagus.

– Duodu jums nenoriai. Turiu ir sau. Tai kalio cianidas. Veikia patikimai ir greitai.

Juzefas iš anksto buvo padalinęs cianido kristalą į dešimt dalių. Atsargiai sutrynė kristalus į miltelius ir suvyniojo juos į šilko skiauteles, kurias padengė laku. Norėjo, kad nuodai būtų panašūs į pastiles – minkštas ir plokščias, sunkiai apčiuopiamas paslėpus drabužiuose. Vieną nuodų dozę davė Helenai – ji slėpė ją savo švarko klostėse. Dvi turėjo pats, dabar vieną davė Klarai.

– Paslėpkite taip, kad būtų lengva išimti, bet sunku surasti kratos metu.

– O kaip elgtis, jei prireiktų?

– Pradrėksti laku padengtą šilką ir nuryti viduje esančius miltelius.

– Ar galėtumėte duoti ir man tokią pastilę dėl šventos ramybės? – paklausė Magas.

– Žinoma.

– Dėkoju! – tarė Magas. – Yra dar vienas reikalas. Turiu pažįstamą, vyresnis penkiolika metų. Jo slapyvardis Zeksas. Susipažinome bolševikų kėlėjime. Puikus žmogus! Ramus, drąsus, patyręs. Nepriklauso jokiai organizacijai, bet pats kai ką vykdo.

– Kuria savo organizaciją?

– Ne. Anksčiau jis iš pasalų puldavo ir nuginkluodavo bolševikus, o dabar taip pat sutvarkė kelis vokiečius. Su juo kalbu atvirai, nes tai geležinis žmogus. Bet neatskleidžiu jam nieko slapto. Irgi nori priklausyti organizacijai.

– Pasakysiu apie jį Bronkai. Dirbs egzekutyvai. Privalės prisiekti.

– Gal to ir nenorės, bet dirbs savanoriškai.

– Kodėl jis nuginkluodavo vokiečius?

– Po to parduodavo ginklus.

– Kam?

– Bet kam.

– Įdomus veikėjas. Toks praverstų.

– Galiu jus supažindinti. Šiandien eisiu pas jį.

Juzefas pamąstė apie savo dienvakarę – vakaras laisvas.

– Kelintą ketinate susitikti?
– Penktą jo namuose.
– Ar toli?
– Tolokai, bet nuo Drobno – gal dešimt minučių kelio. Duosiu jo adresą.
– Galiu ateiti ne anksčiau kaip šeštą.
– Gerai. Palauksime. Turėsite dar vieną atsarginę slaptavietę. O vaikinai tikrai kovingas. Gal pravers.

– Mielai su juo susipažinsiu.

Įsiminė Zekso adresą ir atsisveikino su Klara ir Magu. Buvo patenkintas susitikimu. Žinoma, norėjosi turėti atsarginę slaptavietę tam atvejui, jei kitos taptų nepatogios ar pavojingos. Sudomino entuziastingas Mago pasakojimas apie Zekną. Be to, prisiminė Vincuką, kurio seniai nematė. Jo slaptavietė irgi galėjo būti naudinga. Nutarė, kad šiandien jį aplankys.

Eidamas iš Bokšto gatvės į Užupį, sustojo ant tilto per Vilnią. Upelis patvino, kunkuliavo drumstais verpetais, besiveržiančiais į netolimą Nerį. Vandenyje sukosi ir nardė šakos, lentgaliai, buteliai, šiukšlės. Upelis nečiurleno švelniai per akmenis, neošė, o tiesiog virė.

Žiūrėdamas į vandens sukurius, prisiminė praėjusią naktį su Rože. Jie aistringai mylėjosi, po to užmigo pailsę, nurimę. Tačiau vis nubusdavo ir žiūrėdavo vienas kitam į akis, lyg nustebę, kad abu jaučia tokią palaimą. Ryte ruošdamasis eiti iš namų, jis įdėmiai apžiūrėjo virtuvę, savo kambarį ir Jadvygos miegamąjį, kuriame taip pat dūko besiglamonėdami. Neturėjo likti naktinio siautėjimo pėdsakų. Rožė miegojo. Kvėpavo lygiai, jos veidas buvo ramus, tarsi pasikeitęs, paslaptingas. Užrakino visas duris, priemenės raktą pakabino už langinės. Spėliojo, ar Rožė sugebės apgauti Jadvygą. Nesibaimino, kad jį patį pasmerks dėl romano, bet nenorėjo, kad iš merginos būtų šaipomasi.

Patraukė į miestą. Atsisagstė palta, diena buvo šilta. Saulė švietė nuo pat ryto ir sparčiai tirpdė pilkus sniego luitus. Gatvėmis linksmi sruveno vandens upeliukai.

Šalia Vincuko namo pamatė Ungurį, kuris vienmarškinis ant storos kaladės kapojo malkas. Pasisveikino su juo ir paklausė:

– Kur Vincukas?

Senis atsitiesė ir kurį laiką žiūrėjo į Juzefą, stengdamasis jį prisiminti. Paskui pasakė:

– Aha! Tai tu pirgai iš jo bekešą*. Jau buvai čia.

– Kelis kartus lankiausi. Prisimeni – gėrėm degtinę.

– Eik į trobą ir nusiųsk Kostuką paieškoti. Jis žino, kur anas įlindęs būna.

Priemenės durys buvo atlapos. Įėjęs į vidų, Juzefas pamatė du vaikus, kurie apžergę suolelį lošė kortomis.

– Kaip laikaisi, Kostuk? – šūktelėjo jis.

– Gerai! Lošiam kiaulę. Jau tris kartus išlošiau.

Kiaulė, kiaulė, kiaulė!

– O kur Vincukas?

– Tikriausiai miega. Jei reikia, galiu pakviesti.

– Eik, pakviesk! O aš už tave su juo palošiu.

– Čia gi boba! – pasakė Kostukas, rodydamas į antrą vaiką, ir išėjo iš trobos.

Juzefas atsisėdo prie stalo, susisuko suktinę, prisidėgė ir paklausė mergaitės trumpai nukirptais plaukais, vilkinčios palaidinę ir trumpas kelnes:

– Nori palošti su manimi?

– Ne! – atsakė ji piktai ir papūtė lūpas.

– Kodėl tokia nemandagi? Kuo tu vardu?

– Koks tavo šūdinas reikalas? – atkirto ji.

– Oho! Nieko sau kokia! – nustebo Juzefas.

– Kaip ir tu! Nesikabinėk, nes pasakysiu tau dar gražiau!

Ji susirinko kortas, įsikišo į kišenę ir išėjo iš

* Bekešas – vengriško tipo apsiaustas su kailiu vidinėje drabužio pusėje.

Tiltas per Vilnių Užupyje, 1939 m.

V. Augustinas, LNM.

trobos. Po akimirkos Juzefas išgirdo, kad mergaitė lauke kalbasi su Unguriu ir padeda sunešti malkas. Vadina jį seneliu.

„Na, ir anūkė“, – pamanė.

Kostukas grįžo tik po pusvalandžio ir pranešė, kad tėvas tuoj ateis.

– Kas ta mergaitė? – paklausė Juzefas.

– Mano sesuo, o ką?

– Nežinojau, kad turi seserį. Kuo ji vardu?

– Marysė.

Kostukas išbėgo iš trobos pas senelį, kuris toliau kapojo malkas. Netrukus atėjo Vincukas. Labai maloniai pasisveikino su Juzefu.

– Kodėl taip seniai pas mane buvote? – paklausė jis. – Maniau, kad atsitiko kas nors.

– Gyvenau kaime. O grįžęs į miestą pritrūkiau laiko. Dabar matysimės dažniau.

– Išgersite?

– Ne. Dar turiu darbo. Norėjau paklausti, ar galima bus kartais pasinaudoti šita slaptaviete?

– Aišku, kad galima. Galima ir pernaktuoti, ir pagyventi, jeigu norėsite. Dabar čia gyvena tik senis, aš su vaikais turiu geresnę būdą. Bet dieną jie visada ateina čia, nes myli senelį. Jis jiems nuolaidžiauja.

– Didelė jūsų šeima. O mergaitė – vilko charakterio.

– Ką, kandžiojosi?

– Paklausiau, kuo ji vardu. O ji atsakė taip, kad oho.

– Tai Kostukas išmokė ją lenkiškai kalbėti, – Vincukas uždarė duris į priemenę. Po to grįžo prie stalo. – Pasakysiu jums visą tiesą apie mergaitę. Net ir senis to gerai nežino. Gal numano, bet tyli kaip siena! Ji žydaitė. Suprantate, pone? Noriu, kad išliktų gyva. Į miestą jos neleidžiu, o čia juk visur galima vaikščioti. Niekas nežino, kas ji tokia. Pats ją pakrikštijau, išmokiau melstis, ant kaklo nešioja kryželį. Padariau jai metriką savo pavarde. Mano nesantuokinė duktė – ir taškas!

– Net nepanaši į žydaitę. Iš kur ji?

– Praėjusį rudenį su vienu vaikinuku nuėjau į Lentvarį. Ketinome padirbėti gelžkelyje, bet mums nepasisekė. Naktį leidomės atgal į miestą ir prie Pa-

nerių, netoli plento, pastebėjome lietuvių patrulį. Teko gerą kelio galą apeiti mišku. Ir ten radome ją krūmuose. Gynėsi, draskėsi, kandžiojosi. Bet nuraminau ją, nes kalbu žydiškai. Buvo kruvina.

– Sužeista?

– Ne. Susitepusi motinos krauju. Keliolika žydų mėgino pabėgti, kai mašinos sustojo prie Panerių. Gal žinote, kokį darbą ten dirba vokiečiai lietuvių rankomis? Jos motina nubėgo iki miško ir ją pašovė. Tik spėjo sušukti mergaitėi, kad dumtų toliau. Ta įlindo į krūmus. Tūnojo ten dieną, naktį ir dar vieną dieną. Negėrė, nevalgė, susirgo. Atnešiau ją pas draugą į slaptavietę. Ten ją nukirpau, nuprausiau, sudeginau jos skarmalus, nes buvo pilni utėlių. Visą savaitę sirgo. Valgydinau ją ir pradėjau mokyti lenkiškai. Ji sumani, gudri. Dabar niekas neištrauks iš jos nė vieno žydiško žodžio. Paskiau jai, kad jeigu kalbės žydiškai, užmuš ir ją, ir mane, ir senelį, ir Kostuką.

Juzefas praleido pas Vincuką kelias valandas. Vaikai nuskuto bulvių, o Ungurys pašildė dideliame puode kopūstienės su kiauliena. Juzefas valgė kartu tuos kuklius pietus, buvo gardu. Vaikai valgė stalo gale iš vieno dubenėlio. Azartiškai pūtė karštą sriubą, kurią sėmė dideliais mediniais šaukštais. Bulves ėmė iš bendro dubens tiesiog rankomis. Juzefas slapčia stebėjo mergaitę, kuri atrodė lyg viešnia iš kito pasaulio. Jos veidelis buvo šiek tiek tamsesnio gymio, o gražiose šviesiose akyse slypėjo gilus skausmas.

Pas Zeksą Juzefas atėjo anksčiau, nei žadėjo. Rado netoli Konarskio gatvės medinį namelį, pasimetusį skersgatvių, takų ir tvorų labirinte. Įėjo pro atdaras duris į ankštą priemenę ir paklebeno duris. Ant slenksčio pasirodė jauna moteris skara aprištais plaukais ir paraitotomis palaidinės rankovėmis. Ji virtuvėje skalbė. Buvo nedailaus veido, bet skvarbių mėlynų akių. Juzefas nenorėjo minėti savo slapyvardžio, todėl pasakė:

– Susitariau su kolega, kad ateisiu čia apie šeštą, bet atėjau anksčiau. Nežinau, ar manęs jau laukia?

– Tuoju sužinosiu.

Palikusi praviras duris į priemenę, nuėjo į virtuvės gilumą. Ir tuoj ant kambario slenksčio pasirodė Magas.

– Užeikite pas mus! – šūktelėjo jis.

Stepono Batoro universiteto observatorija Zakręto (nuo 1939 m. M. K. Čiurlionio) gatvėje. Tolumoje matosi universiteto zoologijos ir botanikos skyrius. Tarpukaris.

Juzefas įėjo į mažą kambarėlį, už lango matėsi aukšti medžiai. Tai ap-
leistas pušynas, priklausęs Stepono Batoro universitetui. Vilniečiai vadino
jį Vingiu*.

– Tai Zeksas, – Magas parodė į vidutinio ūgio vyriškį, kuris Juzefui įėjus
pakilo iš už stalo ir atidžiai, ramiai pažvelgė jam į akis.

Vyrai paspaudė vienas kitam rankas ir Juzefas atsisėdo šalia lango.

– Apie jus jis yra girdėjęs, – pasakė Magas. – Į organizaciją stoti nenori.
Bet, jeigu reikės pagelbėti mums, mielai prisidės.

– Aš mėgstu laisvę! – tarė Zeksas lėtai.

* Knygoje lenk. *Zakręt*.

Īejimas Ķ Vingio parkā, 1958 m. VAA.

– Suprantu, – pasakė Juzefas. – Aš irgi. Savo noru padarysiu viską. O prievarta – nieko. Taip pat nemėgstu versti ar ilgai kalbinti kitų. Kai reikia, tiesiog siūlau.

– Bet šiandien ir norime jums kai ką pasiūlyti, – pasakė Magas. – Tokį mažą šoktelėjimą link ginklų. Vakare.

– Kur?

– Netoli. Ves Zeksas. Jis žino čia visus ėjimus.

– Norėčiau grįžti namo iki komendanto valandos. Gyvenu toli.

– Tikrai spėsime.

– Ir nenoriu, kad įsimintų mano veidą. Dieną tenka daug vaikščioti mieste ir galiu būti atpažintas.

– Jūs tik pasaugosite, nes nežinome, su keliais žmonėmis susidursim, – pridūrė Magas. – O darbą atliksime patys. Štai jums rusiška „kanopa“ su septyniomis „tabletėmis“. Ką tik išvalėme. O čia atsarginiai šoviniai, – padavė Juzefui rusišką naganą.

Kai sutemo, Juzefas, Magas ir Zeksas takeliais per tvorų ir landų raizgalynę išėjo į mišką. Lėtai traukė tarp aukštų pušų. Pomiškis buvo retas. Tarp medžių dar baltavo tirpstančio sniego salelės. Smėlinga žemė buvo jau beveik sausa.

Priartėjo prie vokiečių karių kapų miškelio pakraštyje, netoli stataus Neris kranto.

– Luktelėkite šičia! – pasakė Zeksas ir nuėjo į žibančių priemiesčio namų šviesų pusę.

– Ką jis ketina daryti? – paklausė Juzefas, susidomėjęs mįslinga iškyla.

– Surengti pasalą vokiečiams arba vienam vokiečiui. Priklauso nuo to, kas pasitaikys. Reikalas tas, kad ten, kur yra kariškių, yra ir mergšių. O kur gali eiti su jomis paišdykauti? Į kapines, į mišką arba į krūmus parke. Taip buvo prie bolševikų. Taip yra ir dabar. Zeksas ištyrinėjo visą miestą. Pavienius nuginkluodavo pats vienas. Jie apie tokius užpuolimus ir nuostolius paprastai nepraneša, nes apsijuoktų. Po Zekso medžioklių nė karto nebuvo gaudynių.

Po ketvirčio valandos iš tirštų šešėlių pasirodė Zekso siluetas. Jis skubiai priėjo prie savo draugų.

Vingio karių kapinės, 1934 m. *W. van de Poll, NA.*

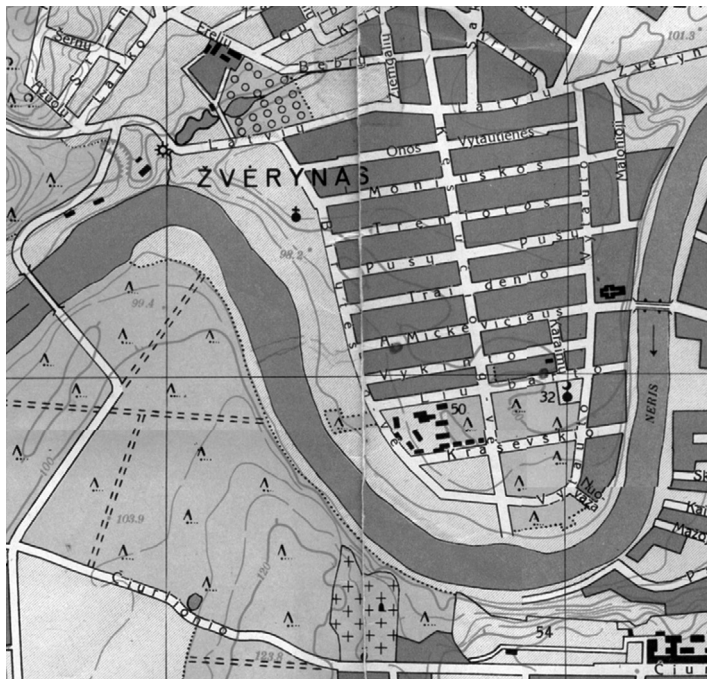
– Ateina, – pasakė jis. – Tik dviese.

Pamojo, kad Juzefas ir Magas sektų jam iš paskos. Sustojo krūmokšniuose šalia tamsaus tako. Zeksas, lyg iš anksto žinodamas apie kiekvieną ateinančios porelės judesį, parodė draugams vietą pasalai. Pats atsistojo šalia tako už storo pušies kamieno su pistoletu rankoje. Juzefas irgi paruošė naganą. Magas ginklo neturėjo.

Netrukus išgirdo balsus – vyrišką ir moterišką. Paskui pasigirdo žingsnių čezėjimas. Šalia kelių jaunų eglaičių, tarp kurių buvo pasislėpęs Juzefas, pražingsniavo vyras karišku munduru. Jis vedė už parankės moterį šviesiai pilku paltu ir dar šviesesne skara, gaubiančia galvą. Tą pačią akimirką ant tako prieš juos išdygo tamsus Zekso siluetas.

– Rankas aukštyn! – sukomandavo jis vokiškai, nukreipdamas mauzerio vamzdį į vyriškio krūtinę.

Juzefas tuo pat metu irgi iššoko ant tako ir pakartojo tą pačią komandą, atsistojęs kariškiui už nugaros. Tas nedelsdamas pakėlė rankas aukštyn.

↑ Vingio tiltas. Lenkijos kariuomenės pratybos, 1932 m.

Vilniaus žemėlapis fragmentas, 1940 m. →

Magas prišoko prie jo, atsegė ant diržo kabantį ginklo dėklą. Išėmė iš jo pistoletą ir atsarginę apkabą. Padavė viską Juzefui. Zeksas įsakė moteriai atsistoti veidu į pušį. Tada Magas kruopščiai apieškojo kariškį. Iš jo mundauro vidinės kišenės ištraukė storą piniginę ir išėmė visus pinigus, paliko joje dokumentus, laiškus ir nuotraukas. Dar paėmė kišeninį peilį ir rankinį laikrodį. Tada Zeksas pasakė kariškiui vokiškai:

– Eik su ja lėtai atgal! Nesišvalgyk ir nesikalbėkite! – stumtelėjo prie jo moterį ir pridūrė lenkiškai: – Nešdinkis su juo į miestą!

Juodu ėmė tolti ir pradingo tamsoje. Zeksas nusivedė draugus link tilto per Nerį*. Pasuko į Žvėryną. Ten Zeksas sustojo netoli karaimų kenesos.

– Yra penki tūkstančiai aštuoni šimtai markių, laikrodis ir kišeninis peilis, – pasakė jis. – Galime pasidalinti.

* Medinis siaurojo geležinkelio tiltas, nugriautas apie 1960 metus.

Juzefas atsisakė savo grobio dalies, bet noriai paėmė parabelumą.
– Ginklo reikia mano skyriui, – pasakė jis.
Priėję Žvėryno tiltą, jie atsisveikino.

* * *

Planuodamas kitus pasikėsinimus, Juzefas net neskyrė jokių užduočių Drobniui ir jo bičiuliams. Bet ir su jais susitikdavo: „Tegu egzekutyva egzistuoja kaip sukomplektuotas padalinys, bent jau komendantūros suvestinėse.“

Karaimų kenesa tarpukariu.